

Recenzja pracy doktorskiej mgr Anny Boczar

Zleceńodawca recenzji: Skład Orzekający do Spraw Dyscypliny - Sztuki Muzyczne Akademii Muzycznej im. Krzysztofa Pendereckiego w Krakowie.

Praca doktorska pod tytułem **Duety fortepianowe Romana Maciejewskiego. Aspekty wykonawczo-ekspresyjne wybranych dzieł wobec tradycji gatunku** zbudowana jest z dwóch części:

1. Zarejestrowanego dzieła artystycznego
2. Opisu i analizy dzieła artystycznego

Dzieło artystyczne

W nagraniu znalazły się wybrane spośród twórczej spuścizny kompozytora utwory będące kompozycjami oryginalnymi lub aranżacjami. Do tych pierwszych należą: **Oberek, Mazurek, Kołysanka, Tarantella**. W części utworów aranżowanych możemy usłyszeć **Negro Spirituals** (*Listen to the Lambs, Deep River, I want to be Ready, Sometimes I feel like a Motherless Child*) oraz siedem miniatur popularnych w Szwecji tańców ludowych – **Klappdansen, Schottis I, Vingårdansen, Snurrebocken, Oxdansen** (czyli Taniec Wołu), **Schottis II, Träskodansen** (Taniec chodaków).

We wszystkich nagranych pozycjach partię pierwszego fortepianu realizuje Bartłomiej Kominek, wykonawczynią drugiego fortepianu jest Anna Boczar. Współpraca pianistów trwa już nieprzerwanie od 2014 roku (jako Chopin Piano Duo).

Wybór tematyki pracy doktorskiej był naturalną konsekwencją deklarowanych i realizowanych w aktywności koncertowej Duetu zainteresowań utworami na dwa fortepiany w spuściźnie polskich kompozytorów zapomnianych lub niewystarczająco docenianych. Do takich bez wątpienia należy Roman Maciejewski. Dość wspomnieć, że przed nagraniem Doktorantki istnieje tylko jedna, radiowa rejestracja kilku pozycji duetów. Jest ona niesłychanie cenna również ze względu na wykonawców: samego kompozytora i znakomitego pianistę i pedagoga - Jerzego Lefeldta. Prezentowana płyta Kandydatki, zgodnie z nowymi przepisami traktowana jako najważniejszy element pracy doktorskiej, wydaje się być pomyślana jako autorskie odczytanie zapisu kompozytora. Wybór repertuaru, który w zasadzie nie istnieje w praktyce estradowej i bez tradycji wykonawczej, z wyjątkiem wspomnianej już niepełnej wersji kompozytorskiej, był dużym wyzwaniem dla obojga pianistów zespołu. Opierając się na informacjach przekazanych Pani Annie Boczar przez brata kompozytora, Wojciecha Maciejewskiego, muzycy postanowili skorzystać ze „swobodnego i twórczego” podejścia do interpretacji cyklu *Negro Spirituals*” sugerowanego przez Romana Maciejewskiego. Oczekiwał on twórczej swobody zwłaszcza w kwestiach agogicznych i dynamicznych. To bardzo ważna wskazówka dla recenzenta.

W przeszłości moją ulubioną wykonawczynią Gospel, szczególnie *Sometimes I feel like a Motherless Child*, była Mahalia Jakckson, która interpretowała ten utwór w dużo wolniejszym tempie. Mimo początkowych wątpliwości, czy decyzja o zastosowaniu różniących się od wokalnejszej tradycji wykonawczej temp Negro Spirituals jest dla nagrania korzystna, bez wahania potwierdzam słuszność takiej decyzji. Ewentualne modyfikacje tempowe mają swoje głębokie uzasadnienie w przytoczonych wcześniej sugestjach kompozytora i także w różnicach wynikających z możliwości specyfiki głosu ludzkiego w porównaniu z charakterystyką brzmienia fortepianu.

Wszystkie pozycje nagrania: utwory oryginalne (Mazurek, Kołysanka, Tarantella i Oberek) oraz aranżacje Negro Spirituals oraz 7 szwedzkich tańców ludowych stanowią świadectwo bogatej wyobraźni muzycznej i świetnej współpracy pianistów duetu. Dobrze wyważone proporcje, precyzja rytmiczna, spójność i bogata różnorodność artykulacyjna, zwłaszcza kiedy ma służyć uwypukleniu warstwy wyrazowej utworów, to tylko część walorów charakteryzujących jakość współpracy Duetu. Bez zarzutu jest również pedalizacja, która nie jest prostym zadaniem nie tylko w grze na cztery ręce. Wszystko razem składa się na kalejdoskop bardzo zróżnicowanych i wyrazistych w charakterze utworów. Efekt tego bogactwa zawdzięczamy nie tylko pomysłom kompozytorskim, ale również wyrazistemu zróżnicowaniu idiomu interpretacyjnego pianistów.

Partie obu fortepianów to nie są „byty równoległe”. Słuchacz odczuwa to szczególnie w momentach dialogujących, gdzie bardzo oczywista jest wzajemna inspiracja. Promotor Doktorantki, prof.dr hab. Jerzy Tosik-Warszawiak ujął ten efekt zwięźle: „zgranie na bardzo wysokim poziomie robi wrażenie grania przez jeden instrument”. Słuchając całości płyty doświadczałam podobnego wrażenia wielokrotnie.

Roman Maciejewski w kompozycjach, które znalazły się na nagraniu, dość oszczędnie stosuje określenia dynamiczne. Odnoszę wrażenie, że częściej sugeruje dynamikę koncentrującą się wokół piana i pozostawia wyrazistość i różnorodność tego elementu interpretacji w gestii wykonawców. To również wyzwanie dla pianistów. Wielość odcieni i intensywności w tym zakresie jest w nagraniu zauważalna. Jest także przykładem wrażliwości i zdolności różnicowania „touche” w obu partiach.

Pomysły interpretacyjne wszystkich utworów są bardzo przekonujące i świetnie skorelowane z charakterem sugerowanym w tytule. Jedynie wysłuchanie Kołysanki, która zresztą jest, jak wszystkie pozostałe utwory, bardzo interesującą propozycją wykonawczą, nasunęło mi małą refleksję: klimat wykonania wywołuje oczekiwaną reakcję słuchacza, wyciszenie emocji i wrażenie intymności; bardzo łatwo poddać się urokowi tego nastroju. Odczuwam jednak niedosyt śpiewności krótkich fraz, zaznaczonych przez kompozytora jako cantabile espressivo, sugerujących nucić. Doskonale utrzymane wrażenie kołysania w drugim fortepianie z pewnością nie jest natrętne i dominujące, ale narracja (kształt frazy) w cantabile w obu partiach bywa uzależniona od tej struktury rytmicznej.

Jednym z najtrudniejszych aspektów interpretacji dzieła muzycznego jest w moim odczuciu umiejętność operowania czasem. W praktyce grania w duecie ten problem urasta czasem do zagadnienia kluczowego. Mam na myśli nie tylko zachowanie synchronizacji w pionach, które we wszystkich zarejestrowanych utworach są wzorcowe i zgodnie z relacją Kandydatki stanowiły ważny element pracy. W nagraniu urzeka z finezją stosowane rubato, tak naturalne i spójne zarówno w narracji horyzontalnej, jak również we wspomnianych już pionach. Wyrafinowanie w korzystaniu z tego środka wyrazu stanowi w mojej opinii próbie poziomu profesjonalizmu zespołu i istotny przyczynek do bardzo wysokiej oceny

działa artystycznego w ramach doktoratu Pani mgr Anny Boczar.

Opis i analiza dzieła artystycznego

Praca analityczna pomimo przyjętych od pewnego czasu ograniczeń dotyczących jej rozmiarów i uznania dzieła artystycznego jako zasadniczego punktu ciężkości, jest wielowymiarowa i obfitująca w niezwykle ważne informacje. Doktorantce w bardzo przejrzystej i czytelnej formie udało się przekazać kontekst historyczny biografii kompozytora, którego nie dość jeszcze znana twórczość potwierdza, jak ważną i interesującą postacią jest nie tylko w polskim panteonie muzycznym.

Pomysł, by kalendarium życia i twórczości Romana Maciejewskiego przedstawić w formie grafiku prowadzonego równolegle z kolejnymi etapami życia, twórczości i wydarzeń historycznych i szeroko rozumianych w kulturze, jest nie tylko znakomity, ale również „pionierski” (w ponad 60 pracach doktorskich, które recenzowałam, dominował praktykowany wtedy tekst jednolity). Zastosowane przez Doktorantkę ujęcie pozwala nie tylko zorientować się, jaki związek miały losy kompozytora i jego twórczość muzyczna z charakterystyczną dla epoki tendencją, ale również zrozumieć jego „osobność”. Interesujące jest, że w paraleli wydarzeń historycznych do życia kompozytora został przez Doktorantkę uwzględniony moment zmiany nazwy państwa polskiego na Polską Rzeczpospolitą Ludową, a nie został odnotowany przewrót ustrojowy w 1989 roku (czy dla kompozytora nie miał już po latach przebywania na obczyźnie znaczenia?). Ilość informacji i konfrontacja losów z wydarzeniami w literaturze, muzyce, polityce jest jednak tak interesująca, że wyobrażam sobie możliwość napisania przez Doktorantkę szerszej i z pewnością ciekawej pracy (pozycji książkowej?) o kompozytorze i jego fortepianowej twórczości.

W analizie wszystkich zarejestrowanych utworów Kandydatka skupia uwagę czytelnika zarówno na ogólnej charakterystyce utworów, jak również skrupulatnie wskazuje momenty, które wymagają szczególnej pracy nad znalezieniem idiomu interpretacyjnego. Podpowiada sposoby ich rozwiązania. Dbą również o przytoczenie wskazówek i opinii samego twórcy nagranych dzieł. Autorskie podpowiedzi czerpie z wciąż nielicznych pozycji bibliograficznych zajmujących się życiem i twórczością Romana Maciejewskiego.

We wskazówkach wykonawczych Doktorantki czuje się dążenie do idealnego współistnienia sugestii kompozytorskich z muzyczną wizją Duetu. Wiele mówiąca w tym kontekście jest refleksja Pani Anny Boczar, której część cytuję: „zgranie duetowe wymaga wielu prób oraz **kompromisów interpretacyjnych**. Niezwykle ważne jest wspólne słyszenie melodyczne i harmoniczne, doprecyzowanie artykulacji...” (podkreślenia autorki recenzji). W tym konkretnym przypadku wydaje się, że kompromis zaistniał pomiędzy trzema podmiotami. Wspomniany już wcześniej postulat Romana Maciejewskiego, by do interpretacji podejść „swobodnie i twórczo”, dostarczył duetowi wielu okazji do samodzielnych decyzji w kwestiach tempa, artykulacji i dynamiki. Każdy przejaw takich działań skrupulatnie przytacza w swojej pracy Doktorantka, a słuszność wyborów i kompromisów potwierdza nagranie.

Omawiane w tej części pracy problemy wykonawcze, wsparte przykładami nutowymi, są merytorycznie i językowo bardzo przekonujące.

Bez wątpienia będą cenną pomocą w pracy pedagogów, którzy zdecydują się na różnych

etapach edukacji włączyć do repertuaru uczniów lub studentów nie dość jeszcze eksploatowaną twórczość Romana Maciejewskiego.

W obu rozdziałach pracy doktorskiej znajduję potwierdzenie wiedzy i bogatego doświadczenia kandydatki w samodzielnym rozwiązywaniu problemów wykonawczych charakterystycznych dla duetu fortepianowego.

Sama praca doktorska jest rodzajem zwieńczenia okresu wszechstronnej aktywności Kandydatki jako pianistki, kameralistki, inspiratorki wydarzeń muzycznych i pedagoga. Przedstawienie tej działalności traktuję jako niezbędne dopełnienie charakterystyki jej sylwetki.

Doświadczenia pedagogiczne Pani Anny Boczar nie tylko wiążą się z pracą w macierzystej uczelni, w której została zatrudniona w 2019 roku. Prowadzi również klasę fortepianu i duetu fortepianowego w PSM II stopnia im. Władysława Żeleńskiego w Krakowie i z efektami tej pracy miałam okazję zetknąć się w ubiegłym roku. Jednogłośnie decyzją gremium jurorskiego VI edycji konkursu kameralnego WFMK (Warszawskiego Forum Muzyki Kameralnej) przygotowane pod kierunkiem Pani Anny Boczar trzy duety fortepianowe, reprezentujące PSM w Krakowie, zdobyły trzy nagrody, w tym jedną najwyższą. Moją pierwszą reakcją było pytanie, jak niezwykle profesjonalizm musi charakteryzować pedagoga uzyskującego podobne rezultaty w pracy z młodymi muzykami o różnym poziomie predyspozycji i talentu? Warto dodać, że konkurs był otwarty nie tylko dla duetów fortepianowych, a w gronie jurorów zasiadali wybitni muzycy różnych specjalności (np. znakomity pedagog i wiolonczelista prof. Stanisław Firlej).

Do spektakularnych działań Doktorantki należy zaliczyć zorganizowanie Konkursu Chopinowskiego w Betlejem w Palestynie (2018) w ramach szerszego projektu wymiany polsko-palestyńskiej, organizację Festiwalu Muzyki Antoniego Stolpego (2011), autorstwo książki *Ludwik Stefański. Grać Pięknie* wydanej przez AM w Krakowie w 2009 roku i przede wszystkim bogatą działalność koncertową o wymiarze międzynarodowym w ramach istniejącego od 2014 roku zespołu Chopin Piano Duo.

Doświadczenia wyniesione z kwerendy materiałów dotyczących życia i twórczości Romana Maciejewskiego Kandydatka wykorzystuje, poszukując w archiwach jeszcze innych „zgubionych” polskich kompozytorów. Najnowsze odkrycia Anny Boczar to rękopisy utworów na duet fortepianowy krakowskich kompozytorów Juliusza Kornela Stattlera i Michała Świerzyńskiego. Deklaracje Chopin Piano Duo na temat aktywnego promowania nieznanych i zapomnianych kompozycji polskich na dwa fortepiany i cztery ręce mogą mieć niebawem swoją nową odsłonę dzięki aktywności Doktorantki.

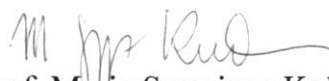
Powyższa działalność, jak zresztą wszystkie wcześniej zamieszczone informacje, świadczą niezbicie o wszechstronności zainteresowań Kandydatki i konsekwencji w ich realizowaniu.

Zarówno nagranie, będące prezentacją oryginalnego dokonania artystycznego oraz przekonanie, że Doktorantka jest nie tylko przygotowana do samodzielnej pracy dydaktycznej, ale już sprawdziła się w tej funkcji, spełnia warunki sformułowane w art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce.

Konkluzja

Z wielu powodów spuścizna kompozytorska Romana Maciejewskiego, w tym dotycząca utworów kameralnych na dwa fortepiany, długo była na marginesie zainteresowań profesjonalistów i melomanów. Pierwsze i znakomite pod względem artystycznym nagranie tych utworów w wykonaniu Doktorantki i Bartłomieja Kominka przywraca utworom należne im miejsce w literaturze gatunku. Można oczekiwać, że zainteresowanie utworami zarejestrowanymi na płycie zachęci do sięgnięcia po utwory zarówno w praktyce pedagogicznej jak i estradowej. Nie mam wątpliwości, że zarówno samo nagranie, jak analiza problemów wykonawczych z drugiej części pracy doktorskiej będzie wartościową i interesującą podpowiedzią w pracy pedagogów wyższych stopni edukacji muzycznej. Osiągnięcia artystyczne, dydaktyczne i naukowe Doktorantki są niepodważalne. Dorobek we wszystkich tych dziedzinach jest znaczący i istotny jako wkład w rozwój kultury muzycznej w Polsce, a także poza granicami naszego kraju. Pracę doktorską oraz dorobek artystyczny i naukowy Pani mgr Anny Boczar przyjmuję i popieram wniosek o przyznanie tytułu doktora .

Katowice, 24.01.2023

Prof. Maria Sz wajger-Ku lakowska